

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW W WARSZAWIE

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

18233

1. Obiekt

WIATRAK WIEŻOWY - KOŹŁAK

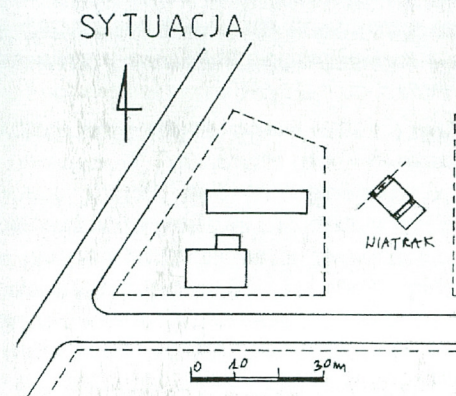
2. Czas powstania

1789 / 1908

3. Miejscowość

KĘBŁOWO

11. Widok ogólny od południa, neg. 1300/101/3; sytuacja; orientacja.

4. Adres

ul. Młyńska 14

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo wielkopolskie

gmina / powiat Wolsztyn / Wolsztyn

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Kębłowo

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

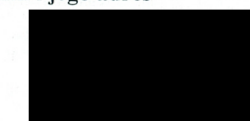
województwo poznańskie

powiat Wolsztyn

8. Właściciel i jego adres

9. Użytkownik i jego adres

10. Rejestr zabytków

Nr 3171/A

data 19.06.1980

286/Wcup/A

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Dokładny czas, od którego zaczęto wznosić wiatraki w Wielkopolsce nie jest znany. Pierwszą informacją o istnieniu wiatraka w Wielkopolsce jest zapis z 1303 roku, dotyczący wiatraka w Kobylinie. Najpopularniejszym a zarazem najstarszym typem wiatraka wietrznego był *koźlak* - drewniana budowla, obracana wokół osi, co umożliwiało nastawienie skrzydeł pod wiatr. Początkowo były to niewielkie obiekty o masywnej budowie, z jednym złożeniem przemiałowym. Z biegiem czasu i na skutek większych doświadczeń ówczesnych budowniczych zaczęto stosować nieco inne konstrukcje koźlaków (mniejsze przekroje elementów, brak krzyżujących się zastrzałów w konstrukcji ścian, udoskonalane wyposażenie). Znaczące zmiany w budowie (nie dotyczy to konstrukcji nośnej) rozpoczęły się dopiero od połowy XIX wieku. Od tego czasu zaczęto masowo wprowadzać żelazne głowice skrzydłowe, kamienie młyńskie pochodzenia fabrycznego, walce, przenośniki pionowe i poziome, lepsze urządzenia do oczyszczania przemiału oraz żaluzje mechaniczne zastępujące płachty z dranic sosnowych. Niekiedy, zwłaszcza gdy przenoszono stare, mniejsze wiatraki starano się je usprawnić poprzez podnoszenie na fundamentach i podmurowanie, czasami nawet do 1 m. Budynki młyńskie o innej konstrukcji zaczęły pojawiać się w Wielkopolsce dopiero w ostatnim dziesięcioleciu XVII wieku tzw. *holendry* – murowany, nieruchomy budynek, którego dach obraca się wraz ze skrzydłami; oraz w połowie XIX w. tzw. *paltraki* - wiatraki, których budynek obraca się na kolistej szynie wbudowanej w ich fundament.

Wiatrak w Kęblowie powstał prawdopodobnie w drugiej połowie XVIII wieku – zachowany napis: „Anno 1789 G A”. Na wzmocnieniu mącznicy znajduje się napis: 26.6.1908 – świadczący zapewne o przebudowie bądź remoncie młyna. Właścicielem wiatraka była rodzina Bielawskich. Około 1960 roku wiatrak przebudowano. Zlikwidowano drewnianą podstawę (koziół), zastępując ją murowanymi ścianami. Zlikwidowano układ napędowy – skrzydła i koło paleczne. Wprowadzono nowe wyposażenie /mlewniki, wialnia, zbiorniki na mlewo/. Wszystkie maszyny uzyskały napęd elektryczny. W 1973 roku młyn kupił [REDAKTOWANE] który użytkuje go do dnia dzisiejszego (od 1992 roku wyłącznie produkcja śrut).

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Działka, na której wzniesiony jest wiatrak usytuowana jest w północnej części wsi – ul. Młyńska 14. Bezpośrednio przed młynem istnieje podjazd dla samochodów dostawczych i furmanek (teren manewrowy). Teren wokół budynku jest nieutwardzony, porośnięty trawą. Od północy znajdują się wysokie drzewa liściaste. Wiatrak ustawiony jest stroną nawietrzną w kierunku północno-zachodnim.

Materiał: Budynek młyna w Kęblowie powstał po przebudowaniu dawnego wiatraka wieżowego typu *koźlak*. Obiekt nie posiada podstawy koźłowej (belki przyciesia, zastrzały, siodło, słup) – konstrukcja zastąpiona dwukondygnacyjną podmurówką. Budynek można podzielić na nową murowaną podstawę oraz na dawną konstrukcję wiatraka.

Młyn posadowiono na ławach fundamentowych. Ściany zewnętrzne budynku w poziomie piwnic i parteru wykonano w konstrukcji murowanej z cegły na zaprawie cementowo-wapiennej. Grubość ścian wynosi ok. 54 cm. Pośrodku piwnicy i parteru przebiega murowany słup (47x46 cm), stanowiący podporę zachowanego słupa drewnianego w poziomie I piętra. Wszystkie otwory drzwiowe i okienne posiadają płaskie, żelbetowe nadproża. Wnętrza tynkowane i bielone. Strop nad piwnicą drewniany. Posadzki betonowe (piwnica) i drewniane pozostałe kondygnacje. W elewacji południowo-wschodniej i północno-zachodniej, w poziomie parteru, znajdują się wejścia do budynku. Z obu stron przylegają również zadaszone rampy przeładunkowe. Konstrukcja nośna ramp wykonana z cegły i bloczków betonowych, podesty komunikacyjne wykonane z drewna. Schody prowadzące na rampy – jednobiegowe, drewniane. Zadaszenie jednospadowe, stalowo-drewniane pokryte blachą.

Na ścianach parteru opiera się zasadnicza historyczna część wiatraka. Konstrukcja oparta jest na ryglach głównych przebiegających wcześniej w poziomie stropu przyziemia oraz na belkach izbicowych. W poziomie I piętra zachowany jest ośmiokątny słup główny (średnica ok. 53 cm) i mącznica (50x45 cm). Stropy międzykondygnacyjne drewniane nagie. Ściany I i II piętra wykonane są w konstrukcji drewnianej - dawna konstrukcja nośna ścian wiatraka. Ośnowę konstrukcyjną słupowo-ryglowych ścian budynku stanowią słupy narożne, powiązane z poziomymi ryglami głównymi, oraz międzykondygnacyjnymi. Konstrukcja ścian dodatkowo wzmocniona krzyżującymi się zastrzałami. Ściany posiadają z zewnętrznej strony deskowanie w układzie pionowym, pokryte obecnie blachą i papą (elewacja zawietrzna). W ścianach znajdują się niewielkie prostokątne okienka. W poziomie I piętra, w dawnej ścianie zawietrznej zachowana jest galerijka wejściowa zaopatrzona w jednospadowy daszek. Schody wewnętrzne wykonane zostały jako jednobiegowe w konstrukcji drewnianej. Dach wykonany jako dwuspadowy z naczółkiem od strony nawietrznej. Konstrukcja dachu w układzie krokwiowo-jętkowym (5 par krokwi). Krokwie opierają się na górnych, poziomych ryglach wieńczących ściany młyna. Pokrycie dachu stanowi ocynkowana blacha płaska na deskowaniu.

Plan. Budynek oparty na rzucie prostokąta o wymiarach 608x616 cm, z rampami przeładunkowymi (od strony północno-zachodniej i południowo-wschodniej). Zachowana pierwotna konstrukcja wiatraka (I i II piętro) na rzucie: ok. 590x520 cm. Całkowita wysokość budowli ok. 13 m. Kondygnacje jednoprzestrzenne, jedynie w poziomie parteru wydzielone niewielkie pomieszczenie dla młynarza.

Bryła. Młyn podpiwniczony, III - kondygnacyjny. Od strony ścian szczytowych istnieją zadaszone rampy przeładunkowe. Dach budynku dwuspadowy z naczółkiem od strony nawietrznej.

Elewacje: w poziomie parteru ceglane, nietynkowane, powyżej elewacje drewniane pokryte stalową blachą ocynkowaną. Elewacja południowo-wschodnia pokryta papą mocowaną do drewnianej obudowy za pomocą listew. W szczycie ściany zawietrznej deskowanie w układzie pionowym. W poziomie parteru prostokątne otwory okienne i drzwiowe. Obiekt pozbawiony detalu architektonicznego.

Instalacje – elektryczna, siłowa, odgromowa.

Dokończenie pkt. 13 - załącznik nr 5.

14. Kubatura Kubatura wiatraka ok. 432 m ³	15. Powierzchnia użytkowa Powierzchnia zabudowy wiatraka ok. 37,5 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Wietrzny młyn zbożowy – wiatrak wieżowy, koźlak.	17. Użytkowanie obecne Młyn zbożowy o napędzie elektrycznym.
18. Prace budowlane i konserwatorskie Wiatrak w Kębłowie pracował z napędem wietrznym do końca lat 50 tych XX wieku. W czasie jego eksploatacji prowadzone były bieżące naprawy oraz konserwacje. Około 1960 roku młyn zelektryfikowano. Usunięto drewnianą podstawę. Konstrukcję wiatraka ustawiono na wzniesionej dwukondygnacyjnej podmurówce – piwnica i parter. Zlikwidowano koło paleczne i skrzydła. Wewnątrz zainstalowano mławniki walcowe. Przy elewacjach szczytowych dobudowano rampy przeładunkowe z zadaszeniami. Dach oraz drewniane ściany wiatraka obito blachą (ściana zawietrzna – pokryta papą). Na przełomie lat 70 i 80 skonstruowano wewnątrz młyna metalowe zbiorniki na śrutę. Do 1992 roku prowadzono przemiał zboża na mąkę, później wyłącznie na śrutę. Młyn jest ciągle użytkowany w związku z czym prowadzone są bieżące konserwacje i naprawy budynku jak i wyposażenia.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan techniczny obiektu (w obecnej formie) jest dobry. Dotyczy to całej konstrukcji nośnej i obudowy. Niewielkich prac zabezpieczających wymaga jedynie deskowanie ściany zawietrznej. Wszystkie urządzenia technologiczne są również w niezłym stanie technicznym. Jakkolwiek funkcje młyna jest nadal czytelna i niezmienna to spoglądając na budynek od strony zachowania historycznej architektury i konstrukcji, stwierdzić należy że została ona bezpowrotnie zniszczona. Brak głównego szkieletu nośnego (koźła), dawnego mechanizmu napędowego (skrzydeł, koła palecznego) oraz dodana podmurówka wraz z nową okładziną dachu i ścian obiektu nie przystaje do historycznych rozwiązań wiatraków - koźlaków.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Młyn stanowi niewątpliwie ważny punkt o znaczeniu historyczno-technicznym i krajobrazowym Kębłowa. Kształtuje krajobraz kulturowy miejsca. Jednak przeprowadzone przebudowy i modernizacje, zwłaszcza murowany poziom parteru oraz pokrycie ścian i połączenia dachowych blachą i papą, znacznie umniejszają wartości obiektu. Obiekt jest wpisany do rejestru zabytków pod numerem 3171A.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

Encyklopedia rolnicza, tom VII, Poznań 1856 r.

J. Burszta, *Kultura ludowa Wielkopolski*, t. 1 i 2, Poznań 1960.

H. Wesołowska, *Młynarstwo wiejskie Opolszczyzny od XVIII do XX wieku*, Opole 1969.

H. Wesołowska, *Etnograficzne badania nad młynarstwem wiejskim Opolszczyzny - wiatraki*, Opole 1961.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował:

tekst mgr inż. Janusz Gubański, 26 wrzesień 2000 r.

plany, rysunki mgr inż. Janusz Gubański, 04 sierpień 2000 r.

zdjęcia fotogr. mgr inż. Janusz Gubański, 04 sierpień 2000 r.

miejsce przechowywania negatywów BSIDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Nr 1 – dokumentacja rysunkowa.

Nr 2, 3 i 4 – dokumentacja fotograficzna.

Nr 5 – dokończenie punktu 13.

1. Miejscowość

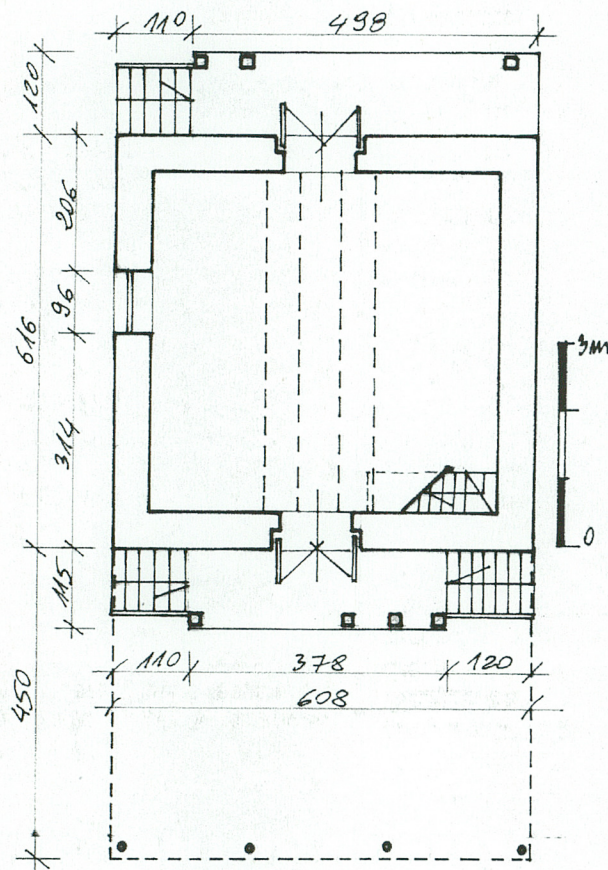
KĘBŁOWO

2. Obiekt

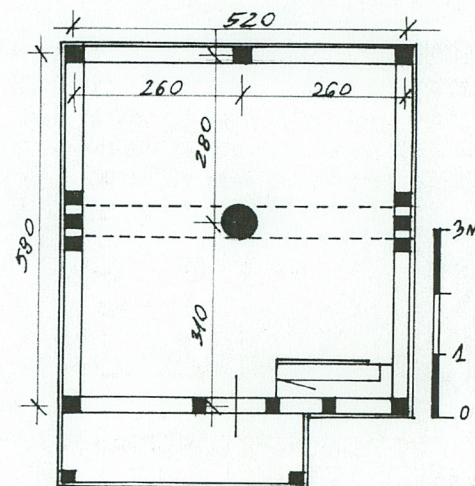
WIATRAK WIEŻOWY - KOŹLAK

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja rysunkowa (verte).

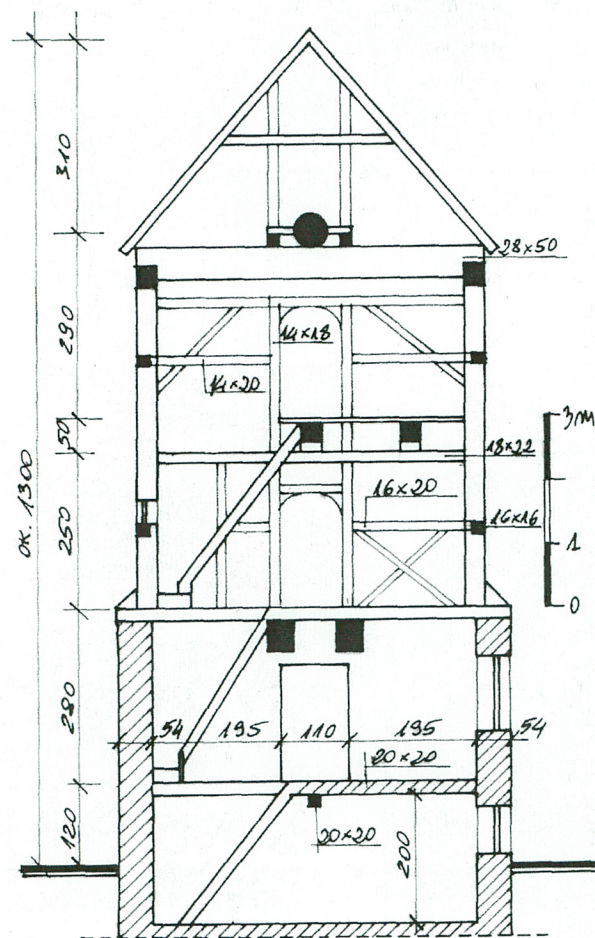
Rzut parteru.

Rzut piętra.

Wkładkę założył: mgr inż. Janusz Gubański, 26 wrzesień 2000 r.

Miejsce przechowywania rysunków: BSiDZT S. Januszewski

Przekrój pionowy – poprzeczny /widok w kierunku ściany zewnętrznej/.

1. Miejscowość

KĘBŁOWO

2. Obiekt

WIATRAK WIEŻOWY - KOŻŁAK

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna (verte).

1. Widok ogólny od wschodu, neg. 1300/99/4.

2. Widok ogólny od południa, neg. 1300/99/6.

Wkładkę założył: mgr inż. Janusz Gubański, 26 wrzesień 2000 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

3. Przyziemie – widok od zachodu, neg. 1300/98/1.

4. Widok na elewację nawiętrzną północno-zachodnią, neg. 1300/98/3.

1. Miejscowość

KĘBŁOWO

2. Obiekt

WIATRAK WIEŻOWY - KOŹLAK

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna (verte).

1. Widok na zwieńczenie elewacji zawiętrznej, neg. 1300/99/2.
2. Widok na elewację zawiętrzną, południowo-wschodnią, neg. 1300/99/5.

Wkładkę założył: mgr inż. Janusz Gubański, 26 wrzesień 2000 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

3. Złożenie przemiałowe w obudowie, neg. 1300/98/6.

4. Kosz zasypowy złożenia przemiałowego, neg. 1300/97/1.

1. Miejscowość

KĘBŁOWO

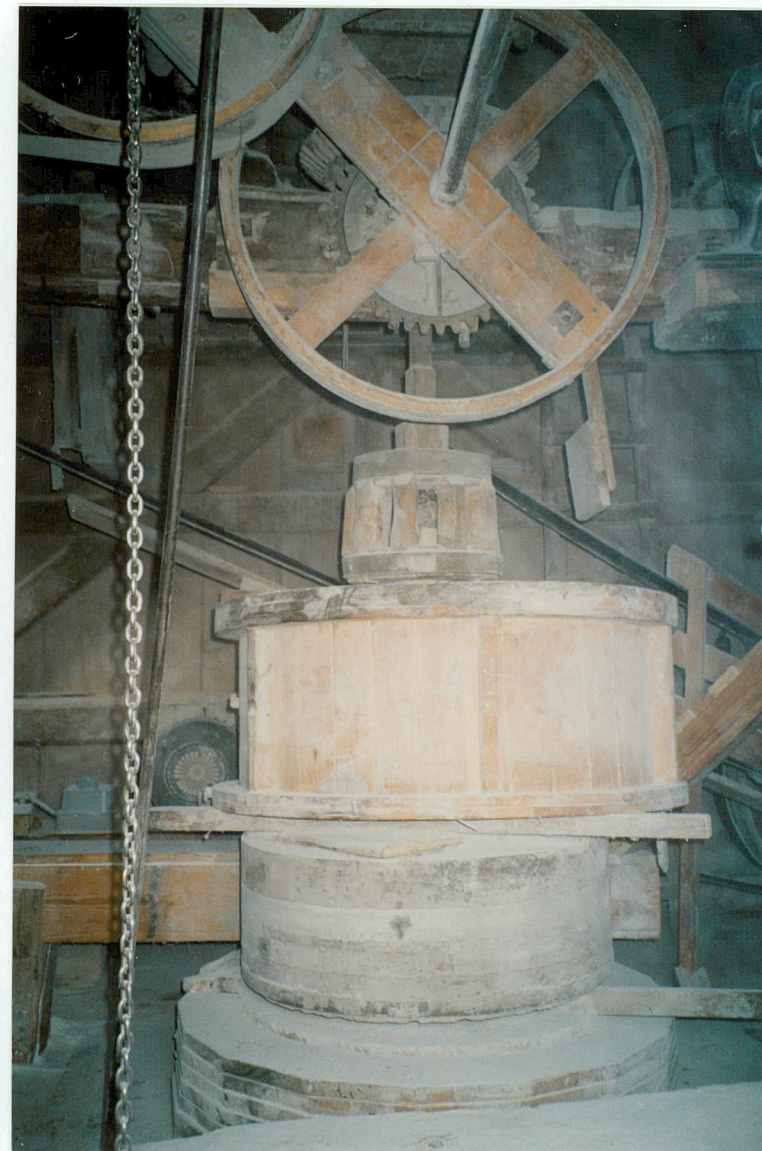
2. Obiekt

WIATRAK WIEŻOWY - KOŹLAK

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

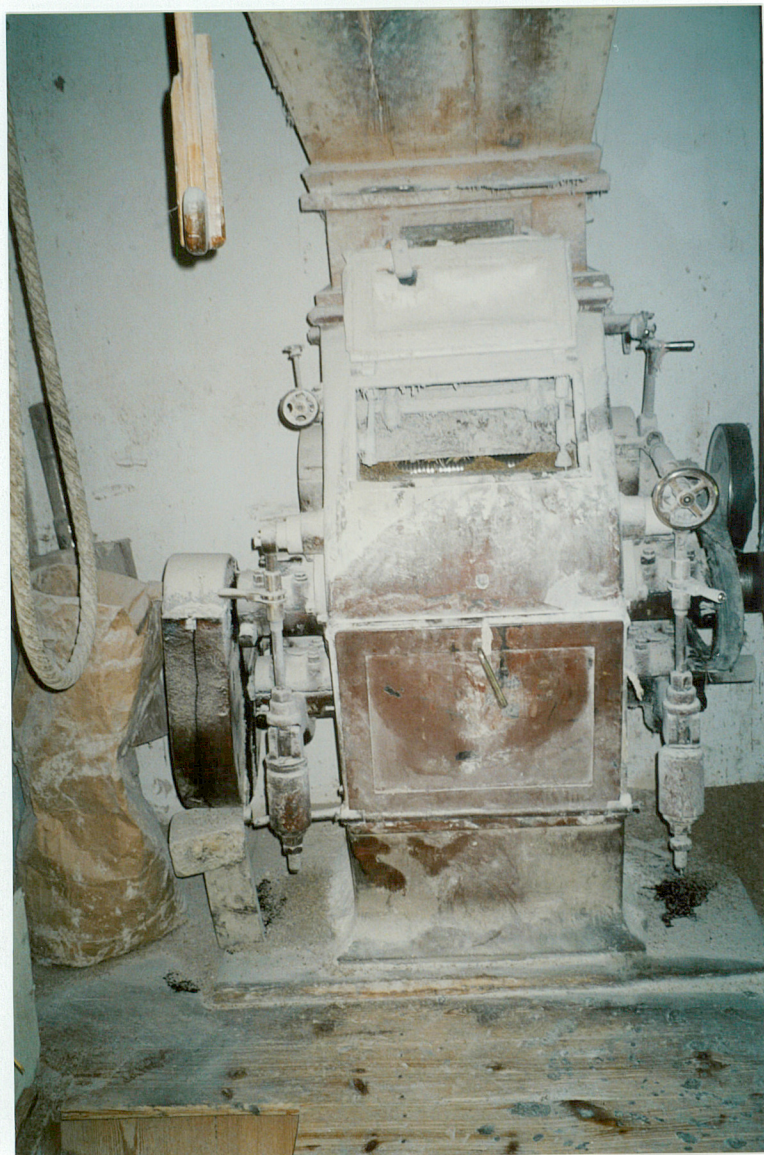
Dokumentacja fotograficzna (verte).

1. Oparcie mącznicy na słupie, neg. 1300/98/5.
2. Widok na żubrownik kamienny, neg. 1300/97/2.

Wkładkę założył: mgr inż. Janusz Gubański, 26 wrzesień 2000 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

3. Mlewnik walcowy, neg. 1300/100/1.

4. Widok ogólny na drugi mlewnik walcowy, neg. 1300/101/5.

1. Miejscowość KĘBŁOWO	2. Obiekt WIATRAK WIEŻOWY - KOŹLAK	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Dokończenie punktu 13.
----------------------------------	--	---

Ciąg dalszy punktu 13

Wypośażenie. Z wyposażenia dawnego wiatraka zachowały się następujące elementy: wał główny wraz z głowicą skrzydłową, złożenie kamieni młyńskich w obudowie i z koszem zasypowym, żubrownik kamienny (łuszczarka), oraz niektóre elementy przeniesienia napędu (osie, drewniane koła pasowe i trybowe).

Wał skrzydłowy – główny wał napędowy umieszczony jest w poziomie II piętra wiatraka. W przekroju poprzecznym jest on częściowo czworoboczny (przednia część – mocowanie koła palecznego), pozostała część o zwężającym się ku tyłowi przekroju ośmiokątnym przechodzącym w okrągły. Przednia, metalowa głowica wału składa się z dwóch części: *szyjki* i *główki*. Część szyjki jest osadzona w wale skrzydłowym za pomocą czterech płyt metalowych wchodzących w wał. Miejsce to wzmocnione jest żelaznymi obejmami zapobiegającymi jej wyrwaniu. W wysuniętej na zewnątrz główce mocowane były osie skrzydeł. Skrzydła wiatraka zapierane były żaluzjami mechanicznymi. Na wale skrzydłowym zamocowane było jedno koło paleczne – zdemonutowane ok. 1960 roku.

Główne złożenie przemiałowe obudowane jest okrągłą drewnianą skrzynią (łubie), na której znajduje się drewniany czworoboczny kosz zasypowy. Kosz służył do gromadzenia i zsypu przeznaczonego do przemiału ziarna. Wsypywane do kosza zboże przelatywało na drewnianą szuflę, a z niej przez "oko" kamienia wierzchniego przedostawało się między powierzchnie mielące. Równomierny zsyp ziarna uzyskiwano przez odpowiedni kąt nachylenia szuflki w stosunku do oka kamienia oraz przez jej wahadłowy ruch. Żubrownik - zespół kamieni młyńskich (piaskowców) o niewielkiej średnicy, ok. 100 cm, obecnie z podniesioną obudową drewnianą, bez kosza zasypowego. Urządzenie wykorzystywane we wstępnej fazie przygotowywania ziarna – łuszczarka.

Pozostałe elementy wyposażenia to: dwa pojedyncze mlewniki walcowe (500 i 600 mm), wialnia, przenośniki pionowe, zespół przekładni pasowych przekazujących napęd, zbiorniki na ziarno i mlewo. Urządzenia wymienione powyżej pojawiły się w młynie po 1960 roku, tj. po gruntownej przebudowie. Urządzenia bez oznaczeń firmowych.

Wkładkę założył: mgr inż. Janusz Gubański, 26 wrzesień 2000 r.

Miejsce przechowywania neg. i rys.: BSiDZT S. Januszewski